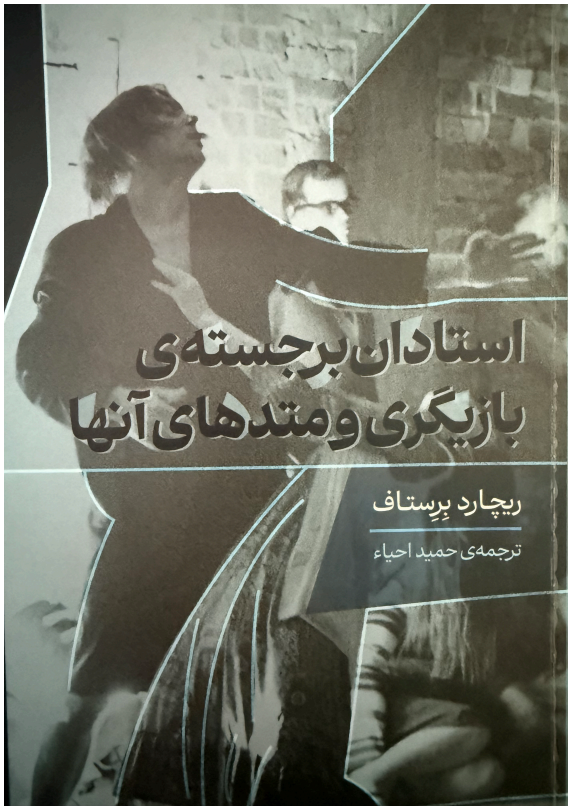
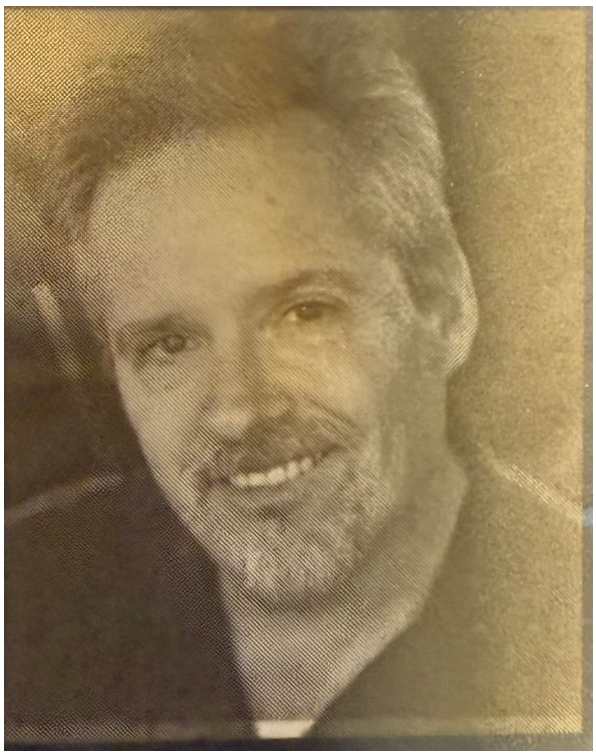
حمید احیاء و کتاب بالینی او برای اهل تاتر

هنگام تهیه درسنامه برای دوره های آموزش تاتر، سیستم **استانیسلاوسکی**/متد اکتینگ، به چندین کتاب مراجعه کردم تا بلکه نظریات مختلف را خوانده باشم و با اشراف بیشتر و دقت بالاتری "جزوه درسی" مربوطه را تهیه کرده باشم. در این راه تصادفا با کتابی روبرو شدم که سر آخر و در عمل اساس کار من شد و بسیار از ان بهره بردم.
شما وقتی کتاب‌های سه جلدی استانیسلاوسکی با ترجمه بانو **مهین اسکویی** را می خوانید، اگر برای فهم سیستم خوب باشد، برای تهیه درسنامه ابدا مناسب نیستند. سبک و سیاق پرسش و پاسخ استانیسلاوسکی در این سه جلد، برای بیرون کشیدن سر تیترهای درسی و تقسیم بندی آنها برای روز تدریس و تمرین‌های درخور، اگر ناممکن نباشد، بسیار دشوار است. چه بسا چندان کافی و وافی هم نیست.
کتاب «استادان برجسته بازیگری و متدهای آنها» نوشته **ریچارد پرستاف** با ترجمه **حمید احیاء** کتاب بالینی من در مدت تدریس دوره «سیستم» بود. کتابی که با یک هشدار، به ویژه به بازیگرانی که سخت در نقش غرق می‌شوند، آغاز می‌شود و تا دوازدهمین بخش آن شیرین و دلپذیر راه و تحول بازیگری را در این سبک و سیاق شرح می دهد.
از نخستین کسی چون **تسپس** که نام بازیگر بر خود نهاد، تا تعریف امروز بازیگری با همه پیچیدگی‌های این هنر، در این کتاب با زبانی آسان فهم اما عمیق، آمده است.
کتاب از نخستین گام‌ها برای فهم بازیگری و پس زمینه‌های روانشناختی آن برای درک نقش تا انقلابی که استانیسلاوسکی در روسیه راه انداخت، را مفصل نوشته است. کسی که سعی داشت همه کلیشه‌های بازیگری را کنار بگذارد و درون و بیرون، روان و جسم را یکجا در خدمت نقش قرار دهد. همه ی اینها در این کتاب آمده است.
اما کتاب در حصار استانیسلاوسکی باقی نمی‌ماند و با گامی بلند به ادامه دهندگان، به تغییر دهندگان و تکمیل‌کنندگان این سیستم، به شاگردان خلف و "ناخلف" استاد هم می‌پردازد. از همین روی در بخش های دیگر کتاب در انقلاب بازیگری در امریکا توقفی بلند می‌کند و از **استراسبرگ** و **آدلر** و **مایزنر** هم به قدر کافی می گوید. نویسنده باز برای آنکه در دریای «سیستم » غرق نشود، اندکی هم در بخش نهم به **برتولت برشت**، این فیلسوف تمام قد هنر تاتر، می‌پردازد. برای آنکه کتاب را خوب تمام کند، **گروتفسکی** و **سوزوکی** را هم در دل بخش های بعدی کتاب جای می دهد.

تازه از خواندن این کتاب خلاص شده بودم و خوشنود و در شعف و هضم آن بسر می بردم که از راه مترجم آگاه شدم جلد دوم این کتاب هم در راه چاپ است. گرچه هنوز این جلد را نخوانده ام، اما از فهرست آن می‌توان دانست که جلد دوم این کتاب این‌بار بر سبک و سیاق تاتر در فرانسه و واقع‌گرایان امریکا تمرکز دارد.

جلد نخست با ۲۳۰ صفحه با حروفی چشم‌نواز تنظیم شده است و می تواند عصای دست بسیاری از علاقمندان و هنرمندان عرصه‌ی هنر تاتر باشد. بی‌شک خواندن کتاب بازیگری کسی را بازیگر نمی کند، اما ندانستن و نخواندن چنین کتابهایی می تواند برخی ناتوانی های ما را روی صحنه بیشتر آشکار کند.

در باره نویسنده‌ی کتاب، مترجم، اگرچه نه چندان کافی، اندک توضیحاتی داده است و همین شاید آغازی نکو باشد و برانگیزنده کنجکاوی خواننده‌ی کتاب. اما در باره حمید احیاء مایل هستم خودم آستین بالا بزنم و چند کلمه بر روی صفحه بریزم.

با حمید احیاء از راه **کتاب نمایش** آشنا شدم. وقتی هنوز سردبیر کتاب نمایش بودم، مشترک آن جُنگ تاتری شد و هر از گاهی هم مقالات و خبر و گزارش برایم از امریکا می فرستاد.

بعدها در سفری که به امریکا داشتم، تا بلکه اندکی آرشیو تاتر برونمرزی ایرانیان را غنی‌تر کنم، وی از هیچ کمکی دریغ نکرد و عملن همه هماهنگی های لازم را برای دیدار با برخی هنرمندان تاتر در آن کشور را مهیا کرد. که همواره قدردان او هستم.

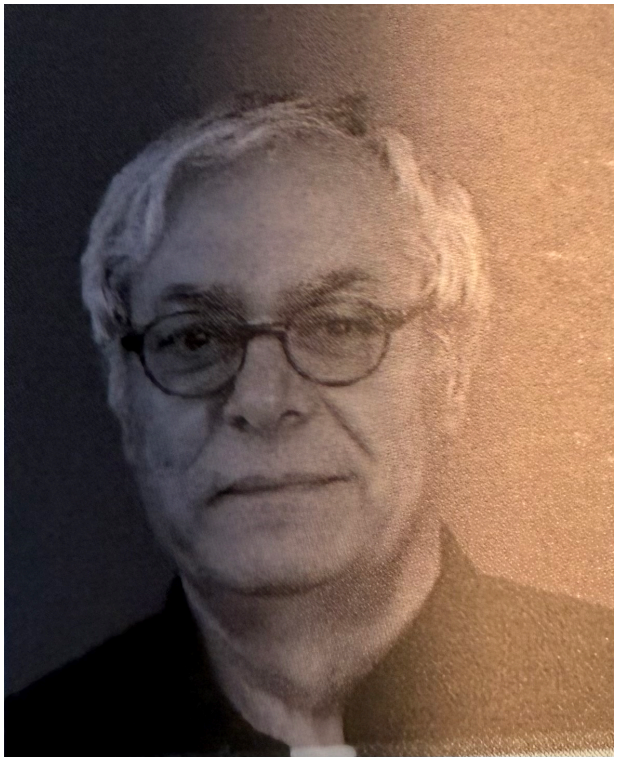
اما نقش مهمتر او گوشزدهای به موقع، نکته‌سنجی های لازم و اشاره به کمبودهای برخی کارهایم بود که همواره کمک یارم بودند. و همه اینها را نه با تبختر و نه مانند برخی از دوستان شهرمان، از موضع بالای یک «پدر خوانده»، بلکه دوستانه و صمیمی بیان می کرد. این جمله سنجیده او را به وقت دلداری هرگز فراموش نمی‌کنم: "اصغر عزیز هیچکس در شهر خودش پیامبر نمی‌شود"!

اینها که گفتم سهم دوستی بود، اما حمید احیاء کیست؟

احیاء فارغ‌التحصیل دانشگده هنرهای زیبا در بهترین دوران آن است. زمانی که **بهرام بیضایی**، **دکتر کوثر** و **پرویز پرورش** از گردانندگان آن مرکز بودند. بد نیست بدانیم که وی در همان دوران و با همان اساتید دانشجوی ممتاز می‌شود و بورسیه برای امریکا می‌گیرد.

احیاء در امریکا، در دهه ۹۰ میلادی، به گروه داروگ می‌پیوندد و چندین و چند نمایش را به روی صحنه می‌برد و یا بازی می‌کند. در کنار اینها نمایشنامه های فراوان و کتاب‌های درسی مناسب برای بازیگری و کارگردانی ترجمه می کند و از همه مهمتر آنگونه که منش انسانی

اوست، همواره قدردان و وفادار و دوستدار اساتید خود باقی می‌ماند. آنهم نه وقتی دانشجوی آنها بوده و به نمره و کمک آنها نیاز داشته، بلکه وقتی که خود از آب و گل برآمده است و هیچ نیازی به آنها ندارد! همه‌گونه کمک یار بهرام بیضایی می ماند، ارتباط تنگاتنگ با دکتر کوثر را حفظ می کند و پرویز پرورش را از حلقه‌ی امریکایی به اهل هنر ایرانی پیوند می‌زند. کتاب خاطرات و اشعار او را آماده و منتشر می‌کند و در نکوداشت او فعالانه حضور دارد.

استاد پرویز پرورش چندی پیش زندگی را ترک گفت. اما تلاش احیاء و دوستان دیگرش (از جمله آقای صدر) سبب شد بزرگداشتی برای پرورش در امریکا (سن دیگو) برپا شود. تا شاید حسرت‌های ما پس از مرگ بزرگان هنر نمایش افزونتر نگردد.

متاسفانه رسم بر این است که ما زنده ها را پس از مرگ تجلیل می‌کنیم. خود من که آرشیو تاتر برونمرزی را بیش از ۲۵ سال است جمع‌آوری می‌کنم، همواره پس از مرگ هنرمندی در باره او می نویسم. شاید برای آنکه حداقل به دیگر دوستان اهل نمایش بگویم: ما چه کسانی داشتیم و چه کردند. معرفی پس از مرگ!

اما اینبار به بهانه معرفی این کتاب دلم خواست از حمید احیاء بگویم. آنهم اکنون که او هنوز زنده است و امیدوارم همواره تندرست بماند.

اطرافیان من خوب می دانند که خیلی سخت از کسی تعریف می‌کنم و از تمجید و تعریف بی‌مورد هم بسیار بیزارم. اما احیاء برای من انسانی شریف، فهمیده و برای هنر نمایش ایرانی انسانی بسیار کوشنده است. همین‌جا امیدوارم جلد دوم کتاب «استادان برجسته‌ی بازیگری» را هم هرچه زودتر به دست علاقمندان هنر نمایش برساند.

اصغر نصرتی (چهره)
۱۸ نوامبر ۲۰۲۶